

Vasilije BUŠKOVIĆ*, Zlatko BULIĆ**

PRIRODNE VRIJEDNOSTI I NJIHOVA ZAŠTITA NA PROSTORU BASENA SKADARSKOG JEZERA

Sažetak: Prirodne vrijednosti šireg područja – basena Skadarskog jezera bila su predmet raznovrsnih istraživanja koja su stvorila obimnu informaciono-dokumentacionu osnovu koja je poslužila kao podloga za identifikaciju/izdvajanje i kategorizaciju postojećih i planiranih zaštićenih prirodnih dobara. Pri tom su korišćeni ne samo uobičajeni međunarodni kriterijumi (IUCN, Ramsar...) već i kriterijumi iz prakse domaćih institucija. U radu je dat pregled postojećih i planiranih zaštićenih prirodnih dobara na širem području (u basenu) Skadarskog jezera u Crnoj Gori, po raznim osnovama. U posljednje vrijeme se i u Crnoj Gori počelo sa primjenom EU standarda i kriterijuma u ovoj oblasti kroz rad na definisanju mreža EMERALD i Natura 2000. Ukazano je na značaj kombinovane primjene nacionalno značajnih i međunarodnih kriterijuma, posebno onih za vrednovanje biodiverziteta, kako bi se u zaštiti prirodnih vrijednosti / dobara u basenu Skadarskog jezera obezbijedila odgovarajuća reprezentativnost i unikatnost (raritet).

Ključne riječi: *zaštita prirodnih vrijednosti, zaštićena prirodna dobra, kriterijumi, evaluacija / vrednovanje, basen Skadarskog jezera*

Abstract: Natural values in the wider area of Skadar lake Basin were field of study in various investigations that made up vast documentation base useful for identification / selection and categorization of existing and planned protected natural assets. Together with usual international criteria (IUCN, Ramsar...), national institution experience criteria have been used in these processes. In the article is provided review of existing and planned protected natural assets in the wider area of Skadar lake Basin by various base criteria. Applying criteria and standards important for EU in this field, such as EMERALD and Natura 2000 networks, started quiet recently in Montenegro. Importance of combining national and international criteria, particularly for biodiversity evaluation, has been emphasised in order to provide representativity and uniqueness (rarity) of protected natural assets / values in the wider area of Skadar lake Basin.

Key words: *protection of natural values, protected natural assets, criteria, evaluation, Skadar lake Basin*

---

* Vasilije Bušković, Zavod za zaštitu prirode, Podgorica

** Zlatko Bulić, Zavod za zaštitu prirode, Podgorica

UVOD

Dosadašnjim istraživanjima šireg područja oko Skadarskog jezera (basen, slivno područje Skadarskog jezera) stvorena je obimna informaciono-dokumentaciona osnova o prirodnim vrijednostima tog područja. U određenoj mjeri, rezultati tih istraživanja su korišćeni za identifikaciju i stavljanje pod zaštitu prirodnih dobara od nacionalnog i/ili međunarodnog značaja. Najčešće, rezultati tih istraživanja su korišćeni za izdvajanje (određivanje granica) i kategorizaciju tih (zaštićenih ili planiranih za zaštitu) prirodnih dobara.

Upoređujući obim istraženosti prirodnih vrijednosti pojedinih prostornih cjelina u basenu Skadarskog jezera, može se uočiti da je samo Jezero najbolje istraženo, posebno u okviru onih naučnih disciplina koje su vezane za biodiverzitet i pitajna voda Jezera. To se odrazilo i na zaštitu tog prostora, kako na nacionalnom (nacionalni park u Crnoj Gori i zaštićeno područje ekvivalentno IUCN kategoriji upravljanja IV u Albaniji) tako i međunarodnom nivou (ramsarsko područje u Crnoj Gori i u Albaniji). Iako slabije istražene, pojedine prostorne cjeline u širem basenu Skadarskog jezera u Crnoj Gori su zbog svojih prirodnih vrijednosti prepoznate za stavljanje pod zaštitu.

PREGLED POSTOJEĆIH I PLANIRANIH ZAŠTIĆENIH PRIRODNIH DOBARA U BASENU SKADARSKOG JEZERA

a. Postojeća zaštićena prirodna dobra

Na prostoru basena Skadarskog jezera u Crnoj Gori nalaze se sljedeća zaštićena prirodna dobra (zaštićeni po osnovu matičnog Zakona o zaštiti prirode¹ i propisa donijetih na osnovu njega:

- nacionalni parkovi: (i) Skadarsko jezero, uključujući i rezervate Manastirska tapija, Pančeva oka, Crni žar, Grmožur i Omerova gorica i (ii) Lovćen;
- spomenici prirode: Velika ulcinjska plaža, pećine Spila, Babatuša, Lipska;
- pojedinačni dendrološki objekti: stablo skadarskog duba (*Quercus robur scutariensis*) na Ćuriocu kod Danilovgrada;
- predio izuzetnih prirodnih odlika Trebjesa kod Nikšića.

b. Planirana zaštićena prirodna dobra

Nacionalnom strategijom biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2010–2015.² predviđeno je stavljanje pod zaštitu u kategoriji *spomenik prirode* sljedećih područja koja se nalaze u široj zoni basena Skadarskog jezera u Crnoj Gori: 1. *Platije*, 2. *Kanjon rijeke Cijevne do sela Dinoša*, 3. *Bukove šume na Obzovici*, 4. *Kanjon Male Rijeke*, 5. *Kanjon Mrtvice* ili (opciono), a u kategoriji *predio posebnih prirodnih odli-*

¹ „Sl. list SRCG” br. 36/77, 39/77, 2/89, 29/89, 39/89, 48/91, 17/92, 27/94 i „Sl. list CG” 51/08.

² Vidi poglavlje br. 8., naslov VI Stavljanje pod zaštitu novih zaštićenih područja prirode, mjera br. 43.

ka cijelo *Slivno područje rijeke Morače* i njene *kanjonske doline*. U zoni rijeke (delte) Bojane Strategijom je predviđeno stavljanje pod zaštitu *Šaskog jezera, Ulcinjske solane sa knetama i Ade Bojana* u kategoriji *spomenik prirode*.

Takođe, opštinskim planskim dokumentima Nikšića³, Podgorice⁴ i Danilovgrada⁵ prepoznato je još nekoliko novih potencijalnih zaštićenih prirodnih dobara koja spadaju u basen Skadarskog jezera.

Na priloženoj karti su predstavljena postojeća i planirana zaštićena područja prirode u širem Basenu Skadarskog jezera u Crnoj Gori.

PRIMJENA MEĐUNARODNIH KRITERIJUMA ZA IDENTIFIKACIJU I STAVLJANJE POD ZAŠTITU ZAŠTIĆENIH PODRUČJA PRIRODE

U posljednje vrijeme se i u Crnoj Gori počelo sa primjenom međunarodnih standarda i kriterijuma za identifikaciju i stavljanje pod zaštitu zaštićenih područja prirode, prvenstveno kroz rad na definisanju mreža EMERALD i Natura 2000. U basenu Skadarskog jezera identifikovana su sljedeća EMERALD, IPA i IBA područja.

A. Identifikovana EMERALD područja⁶

³ Prema LEAP Nikšića iz 2007: (I) Studenačke glavice, Zabran kralja Nikole iznad Gornjeg Morakova i Vrela Gračanice, kao i Lukavica sa Malim i Velikim Žurimom u kategoriji predio posebnih prirodnih odlika, (II) šumska zajednica medveđe lijeske i crnog graba od Jasenovog polja do Velikog Javoraka, gorostasno stablo Pančićevog prelaznog makljena u Bročancu, estavela Gornjepoljski vir, intermitentni izvor Vidov potok u Gornjem polju i Bjeloševska bara kod Gornjeg Morakova u kategoriji spomenik prirode i (III) šumska zajednica balkanske dioskoreje i bjelograbića na lokalitetima Stubica i Budoš i šumska zajednica munike na Štitovu i Prekornici.

⁴ Prema LEAP Podgorice iz 2010: Kanjon Cijevne.

⁵ Prema PPO Danilovgrad iz 2006: (I) Brajovička (Bjelopavličko-Martinička) Mala Ponikvica sa Ponikvičkim jezerom iznad Vukotića, kao vodeni – vlažni planinski ekosistem. (II) Kao botanički rezervati: 1. Područje Slatine i Krasovine kao rezervat za buksu, šimšir. 2. Južne padine Maganika kao rezervat za muniku 3. Očuvana, najkarakterističnija šumska područja na Prekornici, koja treba da budu definisana prilikom izrade stručnog nalaza za njihovo stavljanje pod zaštitu. (III) Kao ihtiološki rezervat: dio toka rijeke Zete od Danilovgrada do Glave Zete, radi zaštite zetske mekousne pastrmke. (IV) Izdvajanje makar jedne karakteristične vlažne zone sa skadarskim dubom (zona Kosovog luga, Martinića, Ždrebanika, ili neka druga zona), (V) Pojedinačni dendrološki objekti: (i) monumentalno stablo makedonskog hrasta (*Quercus trojana*) u Mosorima, na imanju Svetozara Kalezića i (ii) monumentalnog stabla skadarskog duba (*Quercus robur scutariensis* Cernj.) u Martinićima (Sretov dub), na imanju Sreta Žarića. (VI) Područje oko manastira Ostrog, sa stanovišta kompleksne zaštite flore i vegetacije, atraktivnih predjela – pejzaža, te geoloških – geografskih fenomena tog područja. Iako je to predmet stručnog nalaza, čini se da bi za ovo područje odgovarala kategorija zaštite posebni prirodni predio. (VII) Vrela: Slatinska vrela, a od jama Oraška jama.

⁶ Kroz projekat *Ustanovljavanje EMERALD mreže područja od posebnog interesa za Evropu u Srbiji i Crnoj Gori*

1. Skadarsko jezero, 2. Lovćen, Rumija, 3. Velika ulcinjska plaža, 4. Kanjon Mr-tvice i 5. Kanjon Cijevne

C. *Identifikovana IBA područja*⁸ (područja značajna za ptice – Important Bird Areas, IBA):

1. Skadarsko jezero, 2. ulcinjska Solana i 3. Šasko jezero. U širem, integralnom spisku identifikovanih i potencijalnih (*) IBA područja, nalaze se i: Delta Bojane, Rumija, Buljarica, Skadarsko jezero, Ćemovsko polje, Nikšićke akumulacije, Cijevna, Dolina rijeke Zete*, Kučke planine*.

ISPUNJENOST EMERALD I IPA KRITERIJUMA – ZASTUPLJENE VRSTE I STANIŠTA

Daje se pregled ispunjenosti EMERALD i IPA kriterijuma vezanih za zastupljene vrste i staništa za najznačajnija područja (sajtove) u basenu Skadarskog jezera

Mrtvica

*Pregled EMERALD vrsta i staništa*⁹ u okviru sajta *Mrtvica*

a) Identifikovani tipovi staništa (Rezolucija 4 Bernske konvencije)

41.1 – Beech forests

41.7 – Thermophilous and supra-Mediterranean oak woods

41.8 – Mixed thermophilous forests

44.1 – Riparian willow formations

54.1 – Spring mires

65 – Caves

b) Identifikovane vrste (Rezolucija 6 Bernske konvencije)

Ptice: Picus canus, Hieraetus fasciatus, Ficedula albicollis, Falco peregrinus, Dendrocopos syriacus, Circaetus gallicus, Caprimulgus europaeus, Bubo bubo, Aquila chrysaetos, Alcedo atthis.

Migratorne ptice: Turdus merula, Upupa epops, Sturnus vulgaris, Strix aluco, Streptopelia decaocto, Streptopelia turtur, Pyrrhocorax graculus, Picus viridis, Picus canus, Passer domesticus, Parus major, Parus caeruleus, Otus scops, Oenanthe oenanthe, Motacilla alba, Lanius collurio, Falco tinnunculus, Dendrocopos syriacus, Delichon urbica, Corvus corax, Columba palumbus, Columba livia, Columba oenas, Buteo buteo, Bubo bubo, Athene noctua, Asio otus, Apus pallidus, Apus melba, Accipiter nisus, Accipiter gentilis.

Sisari: Ursus arctos, Canis lupus.

⁸ Važne zone za ptice su lokaliteti koji su posebno važni za očuvanje ptica zato što redovno prihvataju značajne populacije jedne ili više globalno ili regionalno ugroženih, endemskih ili određenih skupina ptica ili visokoreprezentativnih skupina ptica. Važne zone za ptice odabrane su na osnovu međunarodno preciziranih kriterijuma i standarda. Vidi: http://www.birdlife.org/action/science/sites/european_ibas/index.html.

⁹ Nazivi su dati u originalnim formulacijama iz EMERALD baze podataka u Zavodu za zaštitu prirode.

Vodozemci i gmizavci: *Testudo hermanni*, *Bombina variegata*, *Elaphe quatuorlineata*, *Elaphe situla*.

Ribe: *Barbus meridionalis*, *Salmo marmoratus*.

Beskičmenjaci: *Lucanus cervus*, *Cerambyx cerdo*, *Callimorpha quadripunctaria*.

Ekološke informacije, vrste – biljke: *Narcissus angustifolius*.

Biljne vrste od međunarodnog značaja: *Orchis provincialis*.

Biljne vrste od nacionalnog značaja: *Omphalodes verna*, *Daphne laureola*, *Ilex aquifolium*, *Taxus baccata*.

(Kao značajan razlog za zaštitu ovog područja, prepoznata je i vrsta *Petteria ramentacia*).

*Kanjon Mrtvice kao IPA područje*¹⁰

Kanjon rijeke Mrtvice zadovoljava sljedeće kriterijume za identifikaciju kao IPA područje zbog prisustva sljedećih habitata:

41. 1. Bukove šume

41. 2. Hrastove i grabove šume i

54. 12. Izvori tvrde vode

Iako za ovo područje nema detaljnih florističkih podataka, na njemu je zabilježeno prisustvo većeg broja vrsta koje su zakonom zaštićene, kao što su *Omphalodes verna*, *Daphne laureola*, *Ilex aquifolium*, *Aquilegia dinarica* i dr. Na nepristupačnim stranama se nalaze pojedinačna stabla tise (*Taxus baccata*), dok se na lokalitetu Tisovo brdo srijeće i u manjim grupama. Područje kanjona Mrtvice nije naseljeno pa se tu mogu sreći i krupni sisari: mrki medvjed (*Ursus arctos*), vuk (*Canis lupus*), divlja svinja (*Sus scrofa*), divokoze (*Rupicapra rupicapra*), zec (*Lepus europaeus*) i dr. Fauna ptica gmizavaca i vodozemaca je takođe bogata, a u samoj rijeci se sreća i potočna pastrmka (*Salmo trutta*). U posljednjih nekoliko godina intenzivirana su istraživanja flore i nekih grupa insekata (*Syrphidae*, *Formicidae*).

Mala rijeka

Pregled EMERALD vrsta i staništa u okviru sajta Mala rijeka

a) Identifikovani tipovi staništa (Rezolucija 4 Bernske konvencije)

41.7 – Thermophilous and supra-Mediterranean oak woods

41.8 – Mixed thermophilous forests

b) Identifikovane vrste (Rezolucija 6. Bernske konvencije)

Ptice: *Picus canus*, *Pernis apivorus*, *Milvus milvus*, *Milvus migrans*, *Lullula arborea*, *Lanius minor*, *Lanius collurio*, *Hieraaetus pennatus*, *Gyps fulvus*, *Ficedula albicollis*, *Falco peregrinus*, *Falco naumanni*, *Falco biarmicus*, *Dendrocopos syriacus*, *Circaetus gallicus*, *Bubo bubo*, *Aquila chrysaetos*, *Alcedo atthis*, *Aegolius funereus*, *Accipiter brevipes*.

¹⁰ Prema: Petrović, D. (2009): Važna biljna staništa u Crnoj Gori – IPA projekat. NVO Zelena gora, Podgorica, str. 46–47.

Migratorne ptice: Troglodytes troglodytes, Tyto alba, Turdus merula, Pica pica, Phylloscopus trochilus, Phylloscopus collybita, Pernis apivorus, Passer domesticus, Parus palustris, Parus montanus, Parus major, Parus cristatus, Parus caeruleus, Oenanthe oenanthe, Oenanthe hispanica, Muscicapa striata, Motacilla flava, Motacilla alba, Montifringilla nivalis, Monticola solitarius, Monticola saxatilis, Milvus milvus, Milvus migrans, Luscinia megarhynchos, Lanius excubitor, Lanius collurio, Hirundo rustica, Hieraaetus fasciatus, Gyps fulvus, Fringilla montifringilla, Fringilla coelebs, Ficedula albicollis, Falco tinnunculus, Falco peregrinus, Falco biarmicus, Erithacus rubecula, Emberiza cirulus, Dendrocopos syriacus, Delichon urbica, Cuculus canorus, Corvus corax, Columba palumbus, Columba oenas, Columba livia, Cinclus cinclus, Cettia cetti, Carduelis spinus, Buteo buteo, Bubo bubo, Athene noctua, Asio otus, Aquila chrysaetos, Apus pallidus, Apus melba, Apus apus, Anthus spinoletta, Anthus pratensis, Alectoris graeca, Alcedo atthis, Aegolius funereus, Actitis hypoleucos, Accipiter gentilis, Accipiter brevipes, Pyrrhocorax graculus, Prunella modularis, Prunella collaris, Picus viridis, Picus canus.

Sisari: Ursus arctos, Rupicapra rupicapra balcanica, Lynx lynx, Canis lupus.

Vodozemci i gmizavci: Testudo hermanni.

Ribe: Phoxinellus spp., Barbus meridionalis, Leuciscus souffia, Salmo marmoratus.

Beskičmenjaci (insekti): Lucanus cervus, Cerambyx cerdo.

Endemične i reliktno biljne vrste: Querqus ilex, Ramonda serbica, Hiacintella dalmatica, Petteria rhamentacia

Biljne vrste od međunarodnog značaja: Orchis provincialis

Čemovsko polje

Pregled EMERALD vrsta i staništa u okviru sajta Čemovsko polje

a) Identifikovani tipovi staništa (Rezolucija 4 Bernske konvencije)

34.3 – Dense perennial grasslands and Midle and midle european stepes

41.7 – Thermophilous and supra-Mediterranean oak woods

44.8. – Southern riparian galleries and thickets

b) Identifikovane vrste (Rezolucija 6 Bernske konvencije)

Ptice: Lanius minor, Pernis apivorus, Perdix perdix italica, Otis tarda, Milvus milvus, Milvus migrans, Melanocorypha calandra, Lanius minor, Lanius collurio, Gyps fulvus, Grus grus, Ficedula albicollis, Falco vespertinus, Falco naumanni, Falco biarmicus, Falco peregrinus, Circus pygargus, Circus macrourus, Circaetus gallicus, Caprimulgus europaeus, Calandrella brachydactyla, Aquila chrysaetos, Anthus campestris, Accipiter brevipes.

Migratorne ptice: Upupa epops, Turdus merula, Sylvia atricapilla, Saxicola torquata, Saxicola rubetra, Prunella collaris, Pica pica, Phoenicurus phoenicurus, Phoenicurus ochruros, Phasianus colchicus, Pernis apivorus, Perdix perdix, Passer hispaniolensis, Passer domesticus, Parus major, Otus scops, Oenanthe oenanthe, Oenanthe hispanica, Motacilla alba, Milvus milvus, Milvus migrans, Melanocorypha calandra, Lanius collurio, Hirundo rustica, Grus grus, Garullus glandarius, Gallinago gallinago, Galerida cristata, Fringilla montifringilla, Fringilla coelebs, Ficedula albicollis,

Falco subbuteo, Falco peregrinus, Delichon urbica, Coturnix coturnix, Corvus mone-dula, Corvus corax, Coracias garrulus, Columba livia, Circus pygargus, Circus cyaneus, Carduelis spinus, Carduelis carduelis, Carduelis cannabina, Caprimulgus europaeus, Calandrella brachydactyla, Buteo buteo, Athene noctua, Asio otus, Anthus spinoletta, Anthus pratensis, Anthus campestris, Alauda arvensis, Accipiter nisus, Accipiter gentilis, Accipiter brevipes.

Vodozemci i gmizavci: Testudo hermanni.

Druge značajne vrste (nijesu navedene u okviru Rezolucije 6 Bernske konvencije).

Endemične biljne vrste: Ramonda serbica, Hiacinthella dalmatica, Romulea bulbocodium subsp. graeca.

Skadarsko jezero

Pregled EMERALD vrsta i staništa u okviru sajta Skadarsko jezero

a) Identifikovani tipovi staništa (Rezolucija 4 Bernske konvencije)

44.8 – Southern riparian galleries and thickets

44.5 – Riparian alder and birch galleries

44.43 – Southeast European ash – oak – alder forests

44.1 – Riparian willow formations

22.44 – Chandalier algae submerged carpets

22.4321 – Water crowfoot communities

22.415 – (Salvinia) covers

22.414 – Bladderwort colonies

22.412 – Frogbit rafts

22.341 – Short Mediterranean amphibious swards

22.34 – Mediterraneo-Atlantic amphibious communities

22.3232 – Small galingale swards

22.31 – Euro-Siberian perennial amphibious communities

b) Identifikovane vrste (Rezolucija 6 Bernske konvencije)

Ptice: Sterna hirundo, Sterna albifrons, Porzana pulsilla, Porzana porzana, Porzana parva, Podiceps auritus, Plegadis falcinellus, Platalea leucorodia, Phalacrocorax pygmaeus, Pernis apivorus, Pelecanus crispus, Pandion haliaetus, Nycticorax nycticorax, Mergus albellus, Larus melanocephalus, Lanius collurio, Ixobrychus minutus, Hippolais olivetorum, Hieraetus fasciatus, Haliaetus albicilla, Gavia stellata, Gavia arctica, Ficedula albicollis, Falco vespertinus, Falco peregrinus, Falco naumanni, Falco columbarius, Falco biarmicus, Emberiza hortulana, Egretta alba, Dendrocopos syriacus, Dendrocopos medius, Circus pygargus, Circus macrourus, Circus cianeus, Circus aeruginosus, Circaetus gallicus, Ciconia nigra, Chlidonias niger, Chlidonias leucopterus, Chlidonias hybridus, Caprimulgus europaeus, Buteo rufinus, Bubo bubo, Botaurus stellaris, Aythya nyroca, Asio flammeus, Ardeola ralloides, Ardea purpurea, Aquila pomarina, Aquila heliaca, Aquila clanga, Aquila chrysaetos, Anthus campestris, Alcedo atthis, Accipiter brevipes.

Migratorne ptice: Tringa ochropus, Tringa nebularia, Tringa glareola, Tringa erythropus, Sternus roseus, Scolopax rusticola, Podiceps nigricollis, Pluvialis aprica-

ria, Pluvialis squatarola, Philomachus pugnax, Pernis apivorus, Pandion haliaetus, Mergus serrator, Mergus albellus, Melanitta fusca, Limosa limosa, Lanius excubitor, Falco columbarius, Ergetta alba, Cygnus cygnus, Circaetus gallicus, Ciconia nigra, Ciconia ciconia, Carduelis spinus, Calidris ferruginea, Calidris alpina, Bucephala clangula, Aythya fuligula, Aythya ferina, Ardeola ralloides, Ardea purpurea, Apus pallidus, Apus melba, Apus apus, Anthus cervinus, Anser fabalis, Anser anser, Anser albifrons, Anas querquedula, Anas penelope, Anas crecca, Anas acuta, Acrocephalus scirpaceus, Acrocephalus palustris, Accipiter brevipes.

Sisari: Lutra lutra, Myotis myotis, Myotis emarginatus, Myotis capaccinii, Myotis blythii, Miniopterus schreibersi.

Vodozemci i gmizavci: Elaphe situla, Elaphe quatuorlineata, Vipera ursinii, Triturus carnifex, Bombina variegata,

Ribe: Padogobius panizzae, Cobitis taenia, Alosa fallax, Alburnus albidus, Ruttilus rubilio, Rhodeus sericeus amarus, Salmo marmoratus, Leuciscus souffia, Barbus meridionalis, Acipenser sturio, Acipenser naccarii, Petromyzon marinus, Lampetra planeri, Lampetra fluviatilis.

Beskičmenjaci (insekti): Lycaena dispar.

(Ostale važne vrste (biljke): Marsilea quadrifolia, Endemične: Quercus robur scutariensis, od nacionalnog značaja: Minuartia velenowskyi, Hemodactylus tuberosus i od međunarodnog značaja: Orchis simia, Himantoglossum carpinum, Hydrocotyle vulgaris, Utricularia vulgaris.

Ada Bojana i Šasko jezero

Pregled EMERALD vrsta i staništa u okviru sajta Ada Bojana i Šasko jezero

a) Identifikovani tipovi staništa (Rezolucija 4 Bernske konvencije)

15.8 – Mediterranean salt steppes

44.1 – Riparian willow formations

22.44 – Chandalier algae submerged carpets

44.8 – Sothern riparian galleries and thickets

44.43 – Sotheast European ash-oak-alder forests

22.11 – Lime-deficient oligotrophic waterbodies

16.2 – Dunes

15.5 – Mediterranean and thermo-Atlantic salt meadows

b) Identifikovane vrste (Rezolucija 6 Bernske konvencije)

Ptice: Tringa glareola, Sterna sandvicensis, Sterna hirundo, Sterna caspia, Sterna albifrons, Recurvirostra avosetta, Porzana pusilla, Pluvialis apricaria, Plegadis falcinellus, Platalea leucorodia, Philomachus pugnax, Phalacrocorax pygmeus, Pernis apivorus, Pelecanus crispus, Pandion haliaetus, Nycticorax nycticorax, Mergus albellus, Melanocorypha calandra, Larus melanocephalus, Larus genei, Ixobrychus minutus, Hippolais olivetorum, Glareola pratincola, Gavia stellata, Gavia arctica, Ficedula albicollis, Falco vespertinus, Falco peregrinus, Falco eleonora, Egretta garzetta, Egretta alba, Dendrocygna syriacus, Coracias garrulus, Circus pygargus, Circus macrourus, Circus aeruginosus, Circaetus gallicus, Chlidonias niger, Chlidonias leucopte-

rus, *Chlidonias hybridus*, *Caprimulgus europaeus*, *Calonectris diomedea*, *Calandrella brachydactyla*, *Buteo rufinus*, *Botaurus stellaris*, *Aythya nyroca*, *Ardeola ralloides*, *Ardea purpurea*, *Anthus campestris*, *Alcedo atthis*, *Accipiter brevipes*.

Migratorne ptice: *Egretta garzetta*, *Egretta alba*, *Dendrocygus syriacus*, *Delichon urbica*, *Cygnus olor*, *Corvus monedula*, *Corvus corax*, *Coracias garrulus*, *Columba livia*, *Coccythraustes coccythraustes*, *Clamator glandarius*, *Cisticola juncidis*, *Circus pygargus*, *Circus aeruginosus*, *Circaetus gallicus*, *Chlidonias niger*, *Chlidonias leucop-terus*, *Chlidonias hybridus*, *Charadrius hiaticula*, *Charadrius dubius*, *Carduelis spi-nus*, *Carduelis chloris*, *Carduelis carduelis*, *Carduelis cannabina*, *Calidris ferruginea*, *Calidris canutus*, *Calidris alpina*, *Calidris alba*, *Buteo buteo*, *Burhinus oedice-nemus*, *Botaurus stellaris*, *Aythya nyroca*, *Aythya fuligula*, *Aythya ferina*, *Athene noctua*, *Ar-deola ralloides*, *Ardea purpurea*, *Ardea cinerea*, *Apus melba*, *Apus apus*, *Anser faba-lis*, *Anser anser*, *Anas strepera*, *Anas querquedula*, *Anas platyrhynchos*, *Anas pene-lope*, *Anas crecca*, *Anas clypeata*, *Calonectris diomedea*, *Alcedo atthis*, *Acrocephalus scirpaceus*, *Accipiter nisus*, *Accipiter gentilis*, *Accipiter brevipes*.

Sisari: *Rhinolophus euryale*, *Tursiops truncatus*, *Miniopterus schreibersi*, *Myotis myotis*, *Myotis emarginatus*, *Myotis capaccinii*, *Myotis blythii*.

Ostali razlozi: *Canis aureus*

Vodozemci i gmizavci: *Emys orbicularis*, *Testudo hermanni*, *Triturus carnifex*, *Mauremys caspica*

Vodozemci: *Hyla arborea* (nalazi se na listi zaštićenih vrsta)

Gmizavci: *Podarcis melisellensis* (endemična vrsta, nalazi se na listi zaštićenih vrsta)

Ribe: *Padogobius panizzae*, *Rhodeus sericeus amarus*, *Alburnus albidus*, *Rutilus rubilio*, *Cobitis taenia*, *Alosa fallax*, *Lampetra planeri*, *Eudontomyzon spp.*, *Lampetra fluviatilis*, *Petromyzon marinus*, *Acipenser sturio*, *Acipenser naccarii*.

Beskičmenjaci (insekti): *Lycaena dispar*

Biljne vrste, Endemične vrste: *Quercus robur ssp. scutariensis* (na listi zaštićenih vrsta), a na listi zaštićenih vrsta: *Pancratium maritimum*, *Eryngium maritimum*, *Cakile maritima*.

KOMBINOVANJE MEĐUNARODNIH I NACIONALNO ZNAČAJNIH KRITERIJUMA ZA IDENTIFIKACIJU I STAVLJANJE POD ZAŠTITU ZAŠTIĆENIH PODRUČJA PRIRODE

U posljednje vrijeme, prilikom identifikacije ključnih razloga¹¹ za stavljanje pod zaštitu novih zaštićenih prirodnih dobara / zaštićenih područja prirode u velikoj mjeri uzimaju se u obzir prethodno pomenuti međunarodni kriterijumi koji su u sebi integrirali globalni aspekt vrednovanja biodiverziteta¹². Iako se primjena tih kri-

¹¹ U okviru *Studija zaštite* koje radi Zavod za zaštitu prirode, na osnovu Zakona o zaštiti prirode, čl. 35, 53 i 55–61.

¹² Uglavnom globalno značajne vrste i staništa.

terijuma može vršiti i za sebe – samo za njihovu identifikaciju¹³, zbog uspostavljanja efikasnog upravljanja nad područjima prirode na koja se ti kriterijumi odnose, preporučuje se njihovo kombinovano korišćenje sa nacionalno značajnim kriterijumima. Ta kombinacija može biti dvostruka, i to: (i) sa opštim kriterijumima koji se propisuju¹⁴ za zaštićena prirodna dobra, što je uobičajeni slučaj, ili (ii) sa lokalno, nacionalno (ili ponekad regionalno) značajnim statusom biodiverziteta, posebno endemičnih, rijetkih, prorijedenih, ugroženih i zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta. Jasno izdvajanje razloga za zaštitu nekog zaštićenog područja prirode direktno je vezano sa efikasnošću u upravljanju tim područjem. Na primjer, integrisana / kombinovana primjena svih prethodno navedenih kriterijuma vezanih za identifikaciju i izdvajanje jasnog razloga za zaštitu direktno je povezana i od nje zavisi efikasnost upravljanja područjem koje je nacionalno kategorisano kao „nacionalni park”, a posebno biodiverzitetom bogato područje kao što je to Skadarsko jezero, kako za definisanje ciljeva upravljanja tako i za izbor potrebnih akcija / aktivnosti zaštite i mobilisanje potrebnih resursa za njihovo sprovođenje. To zapravo i proističe iz nacionalne definicije kategorije nacionalni park¹⁵.

LITERATURA

- [1] Bulić Z., Bušković V., Jovović V., Stevanović V., & Mandić S. (2005): *Sektorska studija (SS-AE) 4.3. Prirodne i pejzažne vrijednosti prostora i zaštita prirode urađena za potrebe PP CG do 2020*. Ministarstvo zaštite životne sredine i uređenja prostora, GTZ, Univerzitet Crne Gore Podgorica 2005.
- [2] Buskovic, V., Macic, V., Ivanovic, A., 2004: Status, problems and conservation of Coastal and Marine Biodiversity in Montenegro (State Union Serbia and Montenegro), National Report produced within the project Strategic Action Programme for the Con-

¹³ Uspostavljanje upravljanja nad EMERALD ili IPA područjima nije obavezujuće.

¹⁴ U Crnoj Gori su to: Zakon o zaštiti prirode (2008) i Zakon o nacionalnim parkovima (2009).

¹⁵ Definicija kategorije „nacionalni park” u članu 39 Zakona o zaštiti prirode, glasi: „Nacionalni parkovi su prirodni lokaliteti kopna ili mora, odnosno kopna i mora određeni da štite ekološku cjelovitost jednog ili više ekosistema za sadašnje i buduće generacije, pri čemu se onemogućava neadekvatno korišćenje prirodnih dobara ili druge štetne radnje i aktivnosti i obezbjeđuju osnove za duhovne, naučne, obrazovne, rekreativne potrebe i potrebe posjetilaca koje treba da budu saglasne sa očuvanjem životne sredine i kulture. Po osnovu ispunjenosti kriterijuma za kategorizaciju (član 48 Zakona), NP Skadarsko jezero se može svrstati u I kategoriju zaštićenih prirodnih dobara (zaštićeno prirodno dobro od izuzetnog značaja, član 49 Zakona) koje ima jednu ili više osobina od izuzetnog značaja za Crnu Goru, i to: – autentičnost sa stanovišta fundamentalnih prirodnih nauka; – reprezentativnost u smislu reliktnosti, endemnosti, jedinstvenosti, u svojoj vrsti; – raznolikost prirodnih pojava i fenomena, bogatstva vrsta i ekoloških procesa; – integralnost staništa, ekosistema, predjela, bioma i ekoloških procesa; – pejzažne vrijednosti u smislu atraktivnosti sa specifičnim rasporedom ekosistema, zajednica i vrsta, estetske, kulturno-obrazovne i istorijske vrijednosti; – ugroženost brojnog stanja jedinki, vrsta ili zajednica ispod minimuma regeneracije, rapidno smanjenje areala i poremećaj ekosistema (član 50 Zakona).

- servation of Biological Diversity in the Mediterranean Region (SAP BIO). Mediterranean Action Plan – UNEP, Regional Activity Centre for Specially Protected Areas, Tunisia and Ministry of Environmental Protection and Physical Planning of Montenegro, Podgorica.
- [3] Ekonomska komisija Ujedinjenih nacija za Evropu (2007): *Druga procjena performansi u zaštiti životne sredine Crne Gore*, UNECE
- [4] Grimes, A. P., Latif, M. A., Vujadinović-Čolić, J., i V. Bušković (2005): *Dopunjena procjena stanja biodiverziteta za Srbiju i za Crnu Goru*. USAID. FAA, Odjeljak 119. USAID/Srbija-Crna Gora. Beograd, Podgorica.
- [5] http://www.birdlife.org/action/science/sites/european_ibas/index.html
- [6] Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine Crne Gore (2007): *Nacionalna strategija održivog razvoja*. Podgorica.
- [7] Ministarstvo za ekonomski razvoj (2008): *Prostorni plan Crne Gore do 2020*. Podgorica.
- [8] Petrović, D. (2009): *Važna biljna staništa u Crnoj Gori* – IPA projekat. NVO Zelena gora, Podgorica, str 46–47.
- [9] Roganović D., Kapa M., Bulić Z. & Bušković V. (2010): Nacionalna strategija biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2010–2015. god., str. 1–55. Ministarstvo uređenja prostora i zaštite životne sredine, Podgorica.
- [10] SO Danilovgrad i MonteCEP (2006): Prostorni plan Opštine Danilovgrad.
- [11] SO Nikšić (2007): Lokalni ekološki akcioni plan (LEAP) SO Nikšić.
- [12] SO Podgorica (2010): Lokalni Ekološki Akcioni Plan (LEAP) SO Nikšić
- [13] Stevanović V. et Vasić V. eds. (1995): *Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja*. Biološki fakultet i Ecolibri, Beograd.
- [14] Zavod za zaštitu prirode (2008): EMERALD baza podataka, Zavod za zaštitu prirode, Podgorica.